

USTÁLENOSŤ A VARIANTNOSŤ ANGLICKÝCH PROPRIÍ V SLOVENČINE

Martin Ološtiak

Tento text je publikovaný v rámci riešenia projektu VEGA 01/0102/09 *Elektronické spracovanie anglických vlastných mien v slovenčine*.

V tejto časti bližšie charakterizujeme faktory, ktoré vplývajú na ustálenosť a variantnosť anglických proprií v slovenčine. Nazdávame sa, že odpoveď na otázky, akým spôsobom sa ustáľuje a prečo kolíše formálna podoba cudzích vlastných mien tvorí jeden z kľúčových bodov, umožňujúcich objektívnejšie poznanie adaptačných procesov.

Členovia Pražskej školy obohatili jazykovedné bádanie o množstvo nových podnetov. Medzi ne patrí aj chápanie jazyka ako systémového organizmu, ktorý je v neustálom pohybe (pojmy *centrum*, *periféria*, *pružná stabilita*, *dynamika* a i.). Dynamickosť sa chápe ako prirodzená vlastnosť jazyka, ktorý ako sociálne podmienená entita seizmograficky reaguje na záchvevy či otrasy v spoločenskom dianí.¹

V priestore *centrum* – (*prechodná vrstva*) – *periféria* sa realizuje aj aspekt dynamiky (porov. napr. zborník *Travaux linguistiques de Prague*, 2, 1966). Periférnejšie jazykové prostriedky v sebe skrývajú väčšiu potenciú dynamiky než prvky z centrálnejších oblastí jazyka; periférnosť značí menšiu „vrastenosť“ do systému jazyka, a tým potenciálne aj väčšiu mieru variantnosti. V tomto ohľade sa do pozornosti núka celý koplex otázok, napríklad: Aká je komunikačná efektívnosť cudzích proprií (periférnych jednotiek *par excellence*)? Akým spôsobom v slovenčine dochádza k ustáľovaniu ich výrazovej stránky? Ako sa v tejto skupine lexikálnych jednotiek prejavuje variantnosť? Čo tieto procesy podmieňuje?

Dynamickosť² cudzích proprií má svoje špecifiká v závislosti od konkrétneho kontaktového priestoru (v našom prípade angličtina → slovenčina) a od neho sa odvíjajúcej interlingválnej proxemiky a jej prejavov (o interlingválnej proxemike pozri Ološtiak, 2004). Možno vyčleniť súbor príznakov, ktorými sa cudzia (anglická) onymia odlišuje od ostatných vrstiev slovenskej lexiky (domáce a prevzaté apelatíva, domáce propriá). Tieto vlastnosti podmieňujú menšiu mieru ustálenosti anglických proprií a tým aj menšiu mieru záväznosti v komunikácii, napr. kolísanie v kvantite typu *George* [džordž / džórdž], *Charles* [čarls / čárls] sa považuje za prirodzené a ani jednu z uvedených výslovnostných podôb nemožno hodnotiť ako prominentnú, štylisticky bezpríznakovú. Variantnosť sa dotýka aj pomerne známych a frekventovaných proprií (príklady uvádzame bez hodnotenia na osi správne – nesprávne); napr. *Bruce* [brus / brjus], *Tom Cruise* [krujs / krúz], *Luis Figo* [figo / figu], *Los Angeles* [los endžels / endželís / endžls / endželes], *Michigan* [mičigen / mišigen], *Manchester* [menčester / mančester], *Calgary* [kelgeri / kalgari] a i. Zvýšený výskyt variantných podôb cudzích proprií je symptomatický; tento typ lexikálnych jednotiek nikdy „neprekročí svoj tieň“, nikdy sa nedostane z periférie periférie do centra jazykového systému. K posunom z periférie periférie do centrálnejších oblastí dochádza len jednotlivito pôsobením mimojazykového činiteľa – frekvencie, ktorá závisí od onymického objektu: napr. *Shakes-peare* [šejkspír], *Shelley* [šeli], *Beckett* [beket].

Na základe inherentných vlastností cudzích proprií (špecifickosť onymickej lexiky a systémové miesto na periférii periférie), ktoré sa prejavujú a potvrdzujú používaním jednotlivých lexém v komunikácii, možno konkrétnu situáciu anglických proprií v slovenčine označiť atribútmi

¹ V Pražskej škole sa na mimojazykový aspekt variantnosti kládol menší dôraz (porov. Horecký, 1988, s. 192).

² J. Horecký rozlišuje pojmy dynamickosť, dynamika a variantnosť. *Dynamickosť* chápe ako „dynamický charakter jazyka, vnútorné napätie medzi prvkami systému i medzi podsystémami zložitého jazykového systému“; *dynamiku* ako „procesy vedúce k dynamickosti“; *variantnosť* ako výsledok dynamiky i dynamickosti, čiže „jestvovanie viacerých paralelných výrazov“ (všetky citáty: Horecký, 1988, s. 193). Dynamickosť sa teda konkrétne realizuje v podobe variantnosti jazykových prostriedkov.

dynamicky stabilná a stabilne dynamická. Zdôrazňujeme tým, že dynamika je inherentnou a permanentnou vlastnosťou tohto typu lexikálnych jednotiek. Uvedené konštatovanie sa vzťahuje na anglické propriá ako bližšie nešpecifikovanú entitu. Vzhľadom na platnosť zákonitosti jednotlivého v lexike je vhodné ustálenosť a variantnosť charakterizovať zvlášť pre každé proprium (resp. triedy proprií s rovnakými alebo podobnými vlastnosťami) – do úvahy sa berie vzájomná spätosť jednotlivého a všeobecného.

Adaptácia cudzieho jazykového prvku (ustaľovanie a varíovanie jeho výrazovej a významovej stránky, z toho vyplývajúca miera záväznosti pre komunikáciu a vplyv na vznikajúcu normu) je komplexný a miestami protirečivý fenomén, ktorého podobu ovplyvňuje viacero činiteľov. Tento fakt zohľadňujeme pri charakteristike adaptačného procesu zo systémového a zároveň komunikačného pohľadu. Svojimi poznámkami si nenárokujeme na úplnosť, naším cieľom je poukázať na tie faktory, ktoré považujeme v procese adaptácie za dominantné a hodné výskumného zreteľa. Ide o tieto aspekty: špecificky onymický činiteľ – identifikačný faktor, interlingválne, intralingválne a extralingválne činitele.

1 Špecificky onymický činiteľ – identifikačný faktor

Elementárnou funkciou onymického znaku je identifikácia a zároveň diferenciacia onymického objektu. Táto funkcia sa v teórii V. Blanára (1996) premietla do podoby (sub)kategorialného onymického príznaku [spoločensky podmienená identifikácia// diferenciacia]. Identifikačno-diferenciačnú „náplň práce“ v súvislosti s ustálenosťou a variantnosťou nazývame identifikačný faktor.

Všeobecne možno konštatovať, že úlohou identifikačného faktora je eliminovať dezintegračné javy, ktoré oslabujú alebo vyslovene bránia jednoznačnej identifikácii propria a jeho denotátu, a zabezpečiť tak bezporuchové, čo najkvalitnejšie odovzdanie onymickej informácie. Ako konštatuje V. Blanár (1996, s. 21 – 22), vlastné meno je spojené so svojim denotátom cez jedinečný onymický pojem, pričom do popredia vystupuje nositeľ onymického obsahu, teda forma propria. Vlastné meno sa v komunikácii používa prostredníctvom svojej vonkajšej formy, ktorá kontrastuje s inými onymickými formami. Nie náhodou sa preto pri skúmaní procesu adaptácie cudzojazyčných proprií kladie dôraz na ustaľovanie výrazovej stránky onymického znaku. Ideálnym, ale v kontexte inojazykovej onymie globálne ťažko dosiahnuteľným stavom je, aby sa k významu onymického znaku viazala jedna kánonizovaná, uzualizovaná a normovaná forma: napr. „legendárny kanadský hokejista, v súčasnosti manažér klubu NHL Phoenix Coyotes, prezývaný The Great One – Veľký, ...“ → *Wayne Gretzky* [vejn greckí];³ ale: *Mario Lemieux* [mário lemijé / lemijú / lemüjé], *Celtic Glasgow* [celtik / seltik glázgou], *Carolina* [karolína / karolina / kerolajna / karolajna] a pod.

Identifikácia cudzieho propria je sťažená jeho osobitným postavením v jazykovom systéme slovenčiny. Pri tvorbe komunikátu, ktorý obsahuje cudzojazyčnú onymiu, by mal expedient výber jazykových prostriedkov regulovať čo najpozornejšie, anticipovať potenciálne nejasnosti a uľahčiť tak celkové vnímanie textu. V onymickej rovine to značí čo najpohodlnejšiu identifikáciu základných tvarov propriálnych jednotiek (ak sa proprium skloňuje) či zaistiť primerané zapojenie do textu (ak sa proprium nesklonuje). V hovorených komunikátoch sa požiadavky kladú najmä na jednotnú výslovnosť.

Na morfonologickej úrovni sa identifikačný faktor prejavuje redukciami alternácií, ktoré by mohli narušiť identifikáciu onymického objektu (Sokolová, 1996). Pri realizácii alternácií v skloňovaní anglických proprií sa uplatňujú dve navzájom sa vyvažujúce tendencie: (a) tendencia prispôbiť cudzie meno gramatickým štandardom slovenčiny, ktorá sa prejavuje aj v uplatňovaní morfológických alternácií (*Manchester* – z *Manchestru*, *Vancouver* – vo *Vancouvri*); na druhej strane (b) tendencia k jednotnej podobe tvarotvorného základu, ktorá sa spolupodieľa na úspešnej identifikácii mena v komunikácii (*Manchester* – z *Manchesteru*, *Vancouver* – vo *Vancouveri*). Pri skloňovaní anglických proprií v slovenčine sa systémovo presadzujú alternácie tvrdých a mäkkých korelovaných spoluhlások *t/t', d/d', n/ň* pred relačnou morféomou: *Boston* [boston] – v *Bostone* [bostoňe], *Detroit* [detroit] – v *Detroit* [ditrojťe]; *Atlanta* [atlanta] – v *Atlante* [atlant'e], *Carolina* [karolína] – v *Caroline* [karolín'e], *Florida* [florida] – na *Floride* [florid'e]; *Colorado* [kolorádo] – v *Colorade* [kolorád'e],

³ Výslovnosť priezviska *Gretzky* je ustálená; v skloňovaní dochádza ku kolísaniu – G. sg. *Gretzkého* / *Gretzkyho* / *Gretzkyho*.

Toronto [toronto] – v *Toronte* [toront'e]. Alternácia *l/l'* sa nevyskytuje: porov. *Buffalo* – v *Buffale* [bafale], nie *[bafa'le], *Montreal* – v *Montreale* [montreale], nie *[montreal'e], *Nashville* – v *Nashville* [nešvile], nie *[nešvil'e].⁴ Slovenčina do adaptačnej hry nasadzuje predovšetkým centrálné mechanizmy a cudzie jazykové prvky zásadnejším spôsobom nenarúšajú trendy vo vývine spisovnej slovenčiny. Práve naopak, cudzie propriá sa tomuto smerovaniu prispôsobujú, čím sa uľahčuje percepcia a identifikácia onymických foriem.

Vplyv identifikačného faktora možno zakomponovať aj do úvah o prechýľovaní, resp. neprechýľovaní cudzích ženských priezvisk. Rešpektujúc rolu identifikačného faktora, ako aj komunikačné, štýlové a jazykové normy, prechýlenú alebo neprechýlenú podobu ženského priezviska by mal expedient použiť tak, aby čo najviac uľahčil apercpciu onymického znaku. Napríklad v rámci odborného (náučného) štýlu, charakteristického presnosťou a jednoznačnosťou výrazu (a významu), sa dáva prednosť neprechýľovaniu v súpisoch vedeckých prác, bibliografiách, citáciách ap. Hrozbe komunikačného šumu sa dá vyhnúť napríklad tak, že v kontexte sa meno prechýli, zatiaľ čo v bibliografii sa ponecháva pôvodný tvar. Príklady z knihy J. Mistríka *Vektory komunikácie* (1990):

1. kontext: „*P. Saukkonenová*... chápe text ako jazykový znak...“;

2. bibliografický údaj: „*Saukkonen, P.*: Text, text-typ a styl z hľadiska sémiotického. Slovo a slovesnosť, 43, 1982, s. 1.“

Pri používaní neprechýlených podôb v náučnom štýle sa predpokladá obmedzený okruh zainteresovaných a poučených čitateľov, od ktorých sa očakáva, že nebudú mať problémy s identifikáciou neprechýlených ženských priezvisk. Pri uvedení neprechýlených proprií menej známych autoriek však bez náležitého jazykového kontextu môže pri identifikácii pohlavia nastať komunikačný šum.

Vo vzťahu k prechýľovaniu ženských priezvisk možno vysloviť všeobecnejšie konštatovanie, že antropoforant *-ová* nemá relevantný komunikačný efekt, ak komunikácia v slovenskom kontexte presahuje pomyselnú hranicu Slováč – Slováč, t. j. vtedy, keď by mohol vzniknúť komunikačný šum práve v dôsledku „zdeformovania“ a následného zníženia identifikačného potenciálu cudzieho propria slovenskou prechýľovacou príponou: napr. pri udeľovaní certifikátov, diplomov cudzím štátnym príslušníčkam, pri predstavovaní žien na umeleckých a športových súťažiach alebo pri súpisoch vedeckých prác a pod. (porov. napr. Kačala, 1988; Bosák, 1999). V takýchto prípadoch je hierarchicky najvyššie postavenou situačnou premennou *sociálne prostredie* (porov. Ološtiak, 2001). Hoci sa komunikácia uskutočňuje v slovenčine, prítomný cudzí prvok – väčšinou pasívny komunikant (nie iba predmet komunikácie) neslovenskej národnosti – vytvára nové prostredie, v ktorom je žiaduce, aby sa jeho pohlavie vyjadriло inými jazykovými a nejazykovými prostriedkami: rod sa môže sekundárne vyjadriť lexikálne (*jazykovedkyňa, biologička*) i gramaticky: osobnými/privlastňovacími zámenami (*ona, jej*), kongruenčnými adjektívami (*významná, ktorá, prichádzajúca*), slovesami v minulom čase s feminínnou kongruenčnou morféomou (*prišla, poukázala*). Z mimojazykových prostriedkov možno spomenúť fyzickú prítomnosť nositeľiek mien na umeleckých či športových súťažiach.

Identifikáciu onymického znaku uľahčuje aj jeho frekvencia (porov. ďalej). Vo vzťahu k ženským priezviskám možno skonštatovať, že čím je ženské proprium frekventovanejšie (onymický denotát známejší), tým menší je tlak na jeho prechýlenie;⁵ porov.: „Cudzí priezviská **známych** umelkyn sa môžu (najmä vo vetnej súvislosti vyžadujúcej nominatív) ponechať v neprechýlenej podobe, napr. *Gina Lollobrigida, Giulietta Masina, Nastasia Kinski, Grace Kelly, Claudia Cardinale*.“ (PSP, 2000, s. 130; boldom zvýraznil M. O.). V SAMS odporúčame neprechýľovať napr. tieto ženské mená: *Betty Boo* [beti bú], *C. C. Catch* [si si keč], *Belinda Carlisle* [belinda karlajl / kárlajl], *Kiki Dee* [kiki dí], *Agatha Christie* [agata / agáta kristí], *Natalie Imbruglia* [natali imbrudžlia], *Peggy Lee* [pegi lí], *Vanessa Mae* [vanesa mej], *Sinead O'Connor* [šined oukonor].

2 Interlingválne činitele

Interlingválne činitele sa týkajú vzťahu dvoch alebo viacerých kontaktných jazykov a zahrnujú tieto javy: formálne ustrojenie lexémy (dĺžka a fonotaktická ustrojenosť, ktoré sa v *L₂* môžu modifikovať); interlingválna proxemika (genetická, typologická, geografická a i. vzdialenosť medzi

⁴ Tendencia k jednotnej podobe tvarotvorného základu (v súhre i protihre s inými činiteľmi) sa objavuje aj na úrovni grafémy, konkrétne v skloňovaní mužských mien zakončených na nemé *-e*.

⁵ Je zrejmé, že do „hry o prechýľovanie“ vstupujú mnohé ďalšie činitele, v tejto súvislosti však od nich zámerne abstrahujeme, keďže nám ide o ilustračné objasnenie roly identifikačného faktora.

kontaktoými jazykmi), polylingválna interferencia (rôznorodý vplyv viacerých východiskových jazykov na adaptáciu v L₂); norma a úzus v L₁ (týka sa hlavne preberania viacerých výslovnostných variantov); onymická internacionálnosť (fungovanie propria vo viacerých jazykoch).

2.1 Formálne ustrojenie

Fyzický „výzor“ lexém sa prejavuje najmä v dĺžke a fonotactickej ustrojenosti. O fyzickej dĺžke cudzích mien platí prirodzená zákonitosť, že čím je meno dlhšie, monumentálnejšie, tým väčšie problémy komunikantom spôsobuje, čiže tým väčšia je jeho potenciálna výslovnostná variantnosť. Táto tendencia bola výskumne overená prostredníctvom dotazníka.⁶ Z jeho výsledkov vyplýva, že na jedno jednoslabičné anglické priezvisko pripadá v priemere 5,66 výslovnostného variantu (napr. *Frost, Fry, Crabbe*); pri dvojslabičných priezviskách to je 8,5 variantu (*Defoe, Anka, Cocker*) a pri trojslabičných priezviskách až 15 variantov (*Thackeray, Doctorow*).

Špecifikum formálneho ustrojenia proprií sa vo zvukovej rovine prejavuje v týchto základných vlastnostiach (Sabol, 1980):⁷ príznaková frekvencia periférnych foném *é, ó, iu, ä; f, g, dž* (*Englér, Andó, Fögel, Džurdženik*); výskyt hiátu (*Deák, Eliáš*); značná frekvencia spoluhláskových skupín, ktoré sa v centrálnom systéme nevyskytujú vôbec, alebo len okrajovo (*Lščiak, Lvončík, Pčolinský, Ezr, Krajč*); príznakový výskyt iniciálových vokálov *a, e, i* (*Adzima, Ernek, Eibner, Igrini, Itcze*); spoluhlásková skupina *kompaktná a ostrá spoluhláska + samohláska*, resp. *tupá spoluhláska + ostrá samohláska* (*Bodó, Ďurčo, Ňuňuk*); neutralizácia protikladu (kontrastu) *krátky vokál – diftong* a opozície *dlhý vokál – diftong* (*Biroščák, Krajňák, Dvoršták*); narušenie neutralizácie difúzných konsonantov *d, t, n, l* pred *e, i, í* (*Dekker, Demeter, Didi, Dian, Libič, Tibor, Terek, Janek, Nikodém*); fonematická variantnosť rôzneho pôvodu (*Masiar/Mäsiar/Mesiar, Paulík/Pavlík, Bevelaqua/Bevilaqua, Konček/Končok, Ondrejka/Andrejka*).

Ako vidieť, domáce vlastné mená majú niektoré črty spoločné s cudzími a prevzatými slovami, citoslovcami a onomatopojami (Sabol, 1980). Súvisí to s tým, že inventár antroponým sa postupne obohacoval z rôznych vrstiev lexikálnej zásoby; do funkcie antroponyma sa prehodnocovali aj iné slovné druhy, výpovede, lexémy z teritoriálnych nárečí či cudzích jazykov (porov. priezviská *Mazal, Darmo, Čačaný, Skovajsa, Kožehuba, Klein, Kříž, Fekete* a i.).

Príznakosť formálneho ustrojenia sa v ešte väčšej miere týka cudzích proprií. Čím je meno z hľadiska hláskového zloženia exotickejšie, nezvyčajnejšie, pre Slováka menej prirodzené, tým je potenciálne väčšia aj miera variantnosti takéhoto mena; porov. napr. bezproblémové mená *Tib, Bell, Betty, Tony* a na druhej strane mená typu *Shaughnessy, Brobdingnag, Carrauntoohill, Farnborough, Attenborough*.

J. Zeman (1998, s. 6, pozn. 4) uvádza pre češtinu osem preukázateľných výslovnostných variantov formálne pomerne komplikovaného priezviska *Wordsworth* (ak by sme brali do úvahy aj kvantitatívne kolísanie, počet variantov by narástol na 32). Podobnú variantnosť možno pri mene *Galsworthy* pozorovať v poľštine; v anketovom prieskume sa zistilo 73 variantov, a to sa do úvahy nebralo kolísanie prízvuku (Bartmińska – Bartmiński, 1978, s. 17).

V súvislosti s fyzickou výstavbou anglických proprií pridávame dve zaujímavosti.

(1) Pred voľbami prezidenta USA v roku 2004 (hlavní kandidáti G. Bush – J. Ke-rry) sa v tlači pod hlavičkou *Volebné povery* objavila aj takáto informácia: *Čím kratšie meno kandidáta, tým lepšie. Aj z tohto pohľadu ide o veľmi vyrovnaný súboj. Deväťpísmenkový Kerry nad Bushom vedie o jedinú hlásku* (SME, 3. 11. 2004, s. 11). Dnes vieme, že jedno písmenko k dobru Johnovi Kerryemu vo voľbách nepomohlo, avšak z hľadiska zapamätateľnosti a miery variantnosti je dĺžka mena naozaj jedným z rozhodujúcich faktorov.

(2) Najdlhším slovom zaregistrovaným na internetovej doméne .com je 58-grafémový názov waleskej dedinky *Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch*

⁶ Dotazníkový prieskum sa uskutočnil na Gymnázium Františka Švantnera v Novej Bani v roku 1999 (respondenti: študenti 3. a 4. ročníka). Jeho výsledky boli zhrnuté v rukopisných prácach:

Ološtiak, M.: Štatistické vyhodnotenie dotazníka zameraného na problematiku výslovnosti a skloňovania anglických a francúzskych osobných mien v slovenčine. 1999. 23 rkp. s.

Ološtiak, M.: Poznámky k výsledkom dotazníkového výskumu o výslovnosti a skloňovaní anglických a francúzskych osobných mien v slovenčine. Prešov – Hodruša-Hámre 2000, 19 rkp. s.

⁷ Príklady sme vyberali z Telefónneho zoznamu bytových staníc Zlaté stránky 2000 – 2001, najmä UTO Banská Bystrica.

(približný preklad: Kostol svätej Márie v rokline bielych liesok neďaleko prudkého víru pri kostole sväteho Tysilia z červenej jaskyne)⁸ s výslovnosťou [ˌhlæn.feə.pʊl.gwɪŋ.gɪl.gəʊ.ə.kwɜː.n.drəʊ.bʊlˌhlæn.dəˌsɪli.əʊ.gəʊ.gəʊˈgɒf],⁹ ktorú by sme do slovenčiny mohli transfonemizovať takto: [hlen fér pul gwin gil goue kvérn drou bul hlende siliou gougou gof]. Korektné vyslovenie tohto toponyma je bez odbornej pomoci prakticky nemožné.

2.2 Interlingválna proxemika

Týmto termínom pomenujeme jazykovú aj mimojazykovú vzdialenosť medzi dvomi (prípadne viacerými) kontaktovanými jazykmi. Jazyková a mimojazyková vzdialenosť sa charakterizuje viacerými proxemickými parametrami. Medzi jazykové proxemické parametre zaradujeme genetický, typologický a štruktúrny parameter. K mimojazykovým aspektom priradujeme temporálny parameter, teritoriálny parameter a sociálno-psychologické parametre v širokom zmysle slova, kam patria všetky relevantné faktory súvisiace s fungovaním spoločnosti (napr. ekonomicko-hospodárske, politické, kultúrne, konfesijné, demografické faktory); podrobnejšie Ološtiak (2004). Medzijazyková vzdialenosť a jej rozličné aspekty výrazným spôsobom vplyvajú na charakter adaptačných procesov. Výberovo si všimneme tri konkrétne prejavy interlingválnej proxemiky a ich vplyv na variantnosť.

a) Vzťah medzi zvukovou a pravopisnou podobou

Vzťah medzi zvukovou a ortografickou podobou je v angličtine zložitejší než v slovenčine. Preto neprekvapuje, že slovenskí komunikanti majú väčšie problémy s tými menami, pri ktorých je vzťah graféma – fonéma asymetrický, napr. *Thackeray* angl. [θækəri, θækəreɪ]. Ak vezmeme do úvahy prvý variant bez redukovaného vokálu [ə], ktorý je možné vynechať (preto je znázornený kurzívou), deviatim grafémam zodpovedá päť foném: *th* [t], *a* [e], *cke* [k], *r* [r], *ay* [i]. Takýto nepomer sa odráža aj v relatívne hojnom počte výslovnostných variantov v slovenčine, napr. [tekeri / tekerej / tekri / tekeraj / takeri / tekrej].

Zo SAMS uvádzame niekoľko príkladov pomerne dlhých zemepisných názvov s asymetrickým vzťahom graféma – fonéma, pri ktorých možno predpokladať zvýšený výskyt variantnej výslovnosti:

Attleborough [etlboro], *Brainshaugh* [brejnzhaf], *Brecknockshire* [breknokšir], *Brightlingsea* [brejtlingsi], *Buckfastleigh* [bakfástli], *Caernarfonshire* [kenavonšir], *Dolgellau* [dolgetli / dolgetlaj], *Guynsborough* [gajnzboro], *Herstmonceux* [herstmonsú], *Chicoutimi* [šikotimi], *Knarborough* [nérzboro], *Leicestershire* [lesteršir], *Llandrindod Wells* [(h)lendidrod vels], *Lochgilphed* [loggilphed], *Macgillycuddy* [megilikadi], *Monkwearmouth* [mankvírmaut], *Moretonhampstead* [mórtonhempsted / mórtonhempstid], *Northleigh* [nortli], *Ocmulgee* [oukmalgi], *Penmaenmawr* [penmenmaur], *Poughkeepsie* [pokipsi], *Princes Risborough* [princes rizboro], *Pwllhwli* [putleli], *Ranelagh* [renile] *Rappahannock* [repehenok], *Redheugh* [redjef], *Sanquhar* [senkor], *Shenandoah* [šenendou], *Schenectady* [skenektedi], *Slaugham* [slefem], *Snoqualmie* [snoukvolmi], *Tallahatchie* [teleheči], *Whitefriars* [vajtfrajers], *Winnepesaukee* [vinepesóki], *Withlacoochee* [vitlakúči], *Worcestershire* [vusteršir / vorčesteršir], *Youghiogheny* [johinejni], *Ystradgynlais* [astredganlajs].

b) Samohláskový a spoluhláskový podsystém

Pri porovnaní samohlások a spoluhlások v angličtine a v slovenčine viac zhôd nachádzame v spoluhláskovom subsystéme. Preto neprekvapuje, že výslovnostná variantnosť anglických mien sa týka najmä samohlások. Zo 194 dvojtvarov, ktoré sa nachádzajú v podsúbore rodných mien, sa vokálov týka 133 prípadov (takmer 70 %), najčastejšie ide o kolísanie vokalickej kvality (55-krát, napr. *Austen* [ósten / óstin], *Mahoney* [mahoni / mehoni]), *Worsley* [versli / vorsli]; ďalej kvantity (napr. *Charles* [čarls / čárls], *Richard* [ričard / ričárd]), kvantity a kvality zároveň (*Lead* [líd / led], *Vance* [váns / vens]) a vynechávanie samohlásky (*Houston* [hjúst(o)n], *Nigel* [najdž(e)l]). Príklady z televízie: *Chris Pronger* [prong(e)r], *Paul Cariya* [karija / karija / kerija], *Bret Hull* [hal / hól], *Jarome Iginla* [žerom / žarom], *Mario Lemieux* [lemijé / lemijú], *Owen Nolan* [nolen / noulen],

⁸ Pozri <<http://www.llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch.com/>>. Na tejto stránke sa nachádzajú aj ďalšie zaujímavosti o hyperdlhých názvoch, napr. o 92-grafémovom názve mesta v Novom Zélande alebo o 163-grafémovom thajskom toponyme. Doména .com nateraz pripúšťa 67-grafémové sekvencie bez prerušenia interpunkciou.

⁹ Kvôli prehľadnosti sme zaznačili aj slabičné rozhrania (.), vedľajšie prízvuky (,) a hlavný prízvuk ('); podľa D. Jonesa (2003).

Lindsay Davenportová [devenportová / devn-portová / davenportová / dejvnportová], *Richard Matvichuk* [metvičak / matvičak], *Guerin* [gerin / geren].

Ukazuje sa, že nie každé kolísanie kvantity a kvality samohlások spôsobuje veľké komunikačné ruptúry. Do popredia sa totiž dostáva úzka spätosť nositeľa mena a onymického znaku, zakotvenie mena v príslušnom propriálnom podsysteme, zakotvenosť v konkrétnej komunikačnej situácii a iné súvislosti, ktoré napomáhajú správnu identifikáciu propria: napr. pri sledovaní hokejového zápasu vieme, že výslovnostné podoby [brodór] a [brodér] patria jednému nositeľovi, kanadskému brankárovi *Martinovi Brodeurovi*.¹⁰ Príliš veľký počet variantov v istých situáciách môže pôsobiť ako komunikačná prekážka. Napríklad J. Zeman (Kučera – Zeman, 1998, s. 6) v súvislosti s výslovnosťou mena *Wordsworth* upozorňuje: „Příjemce nemusí pochopit, že formy [vórtsvort] a [vertsvérs] jsou dvě zvukové varianty odpovídající téže grafické formě.“

c) Prechýľovanie ženských priezvisk

Formálna a štruktúrna stránka európskych priezvisk je pre Slováka proxemicky bližšia, ľahšie dekódovateľná než forma a štruktúra exotických priezvisk z niektorých východoázijských jazykov. Preto anglické či nemecké priezviská viac inklinujú k prechýľeniu než čínske či kórejské priezviská. Pri európskych propriách má komunikant väčšiu istotu, že príponu *-ová* pridáva k priezvisku a nie k inému funkčnému členu. Bežný ani profesionálny používateľ slovenčiny nemusí vedieť, že čínsky či kórejský spôsob písania na prvom mieste uvádza priezvisko, potom rodné meno. Toto konštatovanie potvrdzuje aj úzus v masmédiách, kde sa prejavuje tendencia neprechýľovať štruktúrne nepriezračné východoázijské priezviská, zatiaľ čo európske priezviská sa v tom istom texte prechýľujú: *Prvé čínske zlato z aténskeho bazénu vylovila Luo Xuejuan. Druhej Austrálčanke Hansonovej nadelila vyše pol sekundy. – Americkí plavci Amanda Beardová, Michael Phelps, Jenny Thompsonová a Natalie Coughlinová počas voľna na pláži v Aténach, ale: V cieľi ju od Číňanky Čuang Jung delili dve desatiny. – Giaan Rooneyová, Jenny Thompsonová, ale: Gao Chang, Qi Hui* (bližšie porov. Ološtiak 2001; tam aj ďalšia literatúra a pokus o charakteristiku faktorov vplývajúcich na prechýľovanie). Analogicky zo štruktúrnych dôvodov sa vo viacsovných mužských menách skloňuje zvyčajne len posledný komponent: *Kim Čong-il – G. Kim Čong-ila, zriedkavo Kima Čong-ila*.

2.3 Polylingválna interferencia

Termínom polylingválna interferencia označujeme situáciu, keď sa do kontaktovej pozície dostávajú viac než dva jazyky. Pri preberaní proprií zo severoamerického kultúrneho prostredia sa pre polylingválnu interferenciu vytvárajú ideálne podmienky. Spojené štáty americké sú typickým predstaviteľom multikultúrneho priestoru („melting pot“) a rukolapným dôkazom tohto faktu sú aj vlastné mená. Mená obyvateľov USA či Kanady môžu byť nielen anglického (*Cook, Taylor, Moody*), ale napr. aj francúzskeho (*Duval*), španielskeho (*Zingaro*), slovanského (*Asimov, Sakic*), nemeckého (*Myer*), škandinávského (*Anderson*), afrického (*Adongo*) či indiánskeho pôvodu (*Chee-choo*). V toponymii sa vyskytujú napr. názvy španielskeho (*Los Angeles, Las Vegas, San Antonio, Florida*), francúzskeho (*Maine, Vermont, Louisiana, New Orleans*) či indiánskeho pôvodu (*Dakota, Oregon, Kansas, Utah*).

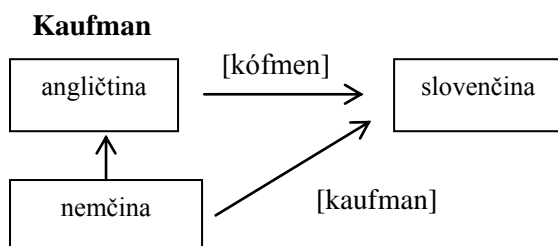
Americká angličtina ako dominantný jazyk USA ovplyvňuje najmä zvukovú podobu mien inojazykového pôvodu. Pri preberaní takýchto proprií do slovenčiny možno zaznamenať viaceré vzťahy.

(1) $[L_X] \rightarrow L_A \rightarrow L_S \wedge L_X \rightarrow [L_A] \rightarrow L_S$. Výslovnostná variantnosť je podmienená aktualizáciou bezprostredného aj sprostredkovaného jazykového kontaktu. Napr. proprium nemeckého pôvodu *Kaufman*¹¹ má v angličtine dominantnú výslovnostnú podobu [kɔ:fmən], zatiaľ čo variant [kaʊfmən], ktorý vychádza z nemeckého originálu, je menej frekventovaný. V slovenčine sa toto meno vyslovuje buď podľa anglického prototypu [kófmen] (vzťah $[L_N] \rightarrow L_A \rightarrow L_S$), alebo podľa nemeckej podoby [kaufman] (vzťah $L_N \rightarrow [L_A] \rightarrow L_S$). Napríklad v Rukoväti literatúry (1998, zost. V. Žemberová) pri

¹⁰ Porov. aj poznámku: „Varianty v spisovnej výslovnosti vznikajú predovšetkým na miestach, na ktorých nehrôzi komunikačné riziko“ (Sabol, 1977, s. 7).

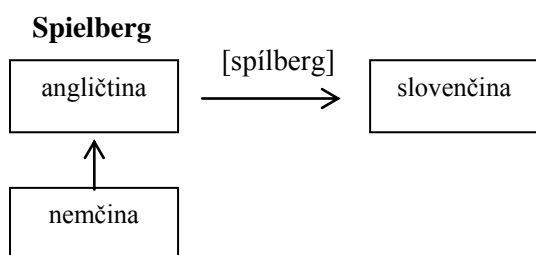
¹¹ V tomto konkrétnom prípade sa (americká) angličtina stáva prvotným preberajúcim jazykom a nemčina je východiskovým jazykom (schéma $L_N \rightarrow L_A$).

mene *Sue Kaufmanová* na s. 206 sa uvádza výslovnosť [kófmén], na s. 197 pri mene *George S. Kaufman* sa odporúča výslovnosť [kaufman].

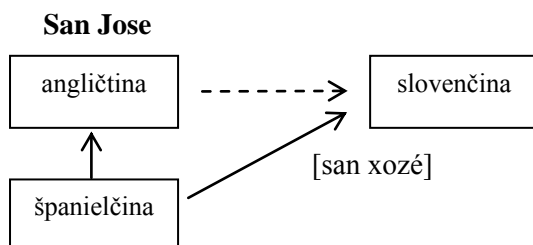

V ďalších dvoch modeloch ku konkurenčnej výslovnosti nedochádza.

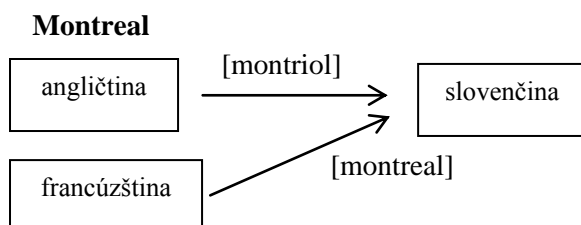
(2) $L_X \rightarrow L_A \rightarrow L_S$. Pri mene *Spielberg* sa ustálila „anglická“, nie „nemecká“ výslovnosť: [spílberg], nie *[špílberg]. Pôsobenie prvotného východiskového jazyka (nemčina) je neutralizované sprostredkujúcim jazykom (angličtina).

(3) $L_X \rightarrow [L_A] \rightarrow L_S$. Výslovnosť niektorých proprií španielskeho pôvodu (napr. *San Jose, Gomez*) je v slovenčine ovplyvnená priamo prvotným východiskovým jazykom. Podľa angličtiny by sme mali vyslovovať [sen houzej], [goumez], avšak v slovenčine sa ustálili „španielske“ varianty [san chozéz], [goméz]; angličtina sa dostáva „mimo kontaktovej hry“; podobne *Arnold Schwarzenegger* [švarceneger], nie *[švorceneger], *Melvin Schwartz* skôr [švarc] než *[švorc].

(4) $L_X \rightarrow L_S \wedge L_A \rightarrow L_S$. Variantnosť vzniká na základe viacnásobného, navzájom nezávislého prevzatia. Napr. vo výslovnosti toponyma *Montreal* si konkurujú dva varianty, majúce pôvod vo francúzsko-anglickej dvojjazyčnosti kanadského územia, na ktorom sa toto mesto nachádza: [montreal], [montriol]. Takúto výslovnostnú variantnosť zaznamenávajú aj PSP (2000, s. 269), porov. heslo: *Montreal* [i angl. -riol]; podobne *Quebec/Québec* franc. [kebek], angl. [kvibek] (s. 376).

Za výsledok polylingválnej interferencie možno považovať aj prípady, keď komunikanti vyslovia proprium pochádzajúce z jazyka L_Y uplatňujúc ortoepické zákonitosti jazyka L_X . Na základe dominantnosti angličtiny v medzinárodnej komunikácii sa v súčasnosti pomerne často stáva, že neanglické meno komunikanti vyslovia podľa anglického modelu, napr. výslovnosť *Charles*

Baudelaire [čárľs / čarľs] sa v spomínanom dotazníkovom prieskume vyskytla v takmer 60 % prípadov; korektná poslovenčená výslovnosť francúzskej predlohy by mala mať formu [šárľ]. Podobne porov. poangličtenú výslovnosť mena holandského futbalistu: *Roy Makaay* [roj mekej]; správna a v slovenčine ustálená je podoba [roj makaj].

Ako kuriozitu pridávame okazionálnu výslovnosť mena ukrajinského futbalového internacionála *Andrija Ševčenka* v podobe [šefčenku] namiesto správneho variantu [šefčenko], ktorú prezentoval jeden český komentátor zrejme pod vplyvom výslovnosti koncového -o ako [u] v menách brazílskych a portugalských futbalistov: *Ronaldo* [ronaldu], *Rivaldo* [rivaldu], *Figo* [figu], *Carvalho* [karvaľu].

2.4 Situácia vo východiskovom jazyku

J. Ch. Wells (1990, s. 417) uvádza tieto výslovnostné varianty toponyma *Los Angeles*:¹² britské [lɒs 'ændʒəliːz, lɒs 'ændʒəlɪz, lɒs 'ændʒəlɪs, lɒs 'ændʒələs], americké [lɒːs 'ændʒələs, lɒːs 'ændʒələs, lɒːs 'æŋgələs, lɒːs 'ændʒəliːz]; pre používateľov angličtiny ako cudzieho jazyka sa odporúča britská výslovnosť [lɒs 'ændʒəliːz] a americký variant [lɒːs 'ændʒələs]. Aj táto skutočnosť môže vplyvať na kolísanie výslovnosti *Los Angeles* v slovenčine.¹³ V médiách sme zaznamenali varianty [los endžels], [los endželis], [los endžls], [los endželes].¹⁴ Podobne *Colorado* [kolorádo / kolorédo] ← brit. [kolə'rɑːdəv], amer. [kɑːlə'rædəv].

Vplyv situácie v L₁ (pohybujeme sa na úrovni rozdielov vo výslovnosti anglickej a americkej angličtiny) na používanie jazykového prvku v L₂ však netreba preceňovať, pretože adaptačné procesy v L₂ sa riadia vlastnými, od L₁ nezávislými pravidlami. Bežní používatelia slovenčiny si v plnej miere neuvedomujú rozdiely medzi britskou a americkou angličtinou. Napr. vo výslovnosti rodného mena *John* brit. [dʒɒn] – amer. [dʒɑːn]¹⁵ nositelia slovenčiny neuvedomene dávajú prednosť britskej predlohe; poslovenčená výslovnosť [džon]. Tento fakt rešpektujeme aj v SAMS, kde uvádzame poslovenčenú podobu podľa britského variantu aj pri menách Američanov v prípadoch, keď sa takáto výslovnosť ustálila: napr. *John Travolta* [džon], nie *[džán], *Josh* [džoš], nie *[džáš], *Florida* [florida], nie *[flórída / flárida], *Little Rock* [litr rok], nie *[litr rák].¹⁶ Pravda, túto situáciu nemusíme interpretovať len ako prejav „sympatií“ k britskej angličtine. Vo väčšine prípadov sa fonéma [o] dáva prednosť kvôli korešpondencii graféma – fonéma.

V SAMS zachytávame celý rad variantov, ktoré sa v ortoepických slovníkoch angličtiny hodnotia ako rovnocenné, resp. je pri nich dopĺňajúca poznámka týkajúca sa rozdielov v teritoriálnej či onymickej príslušnosti (antroponymum – toponymum, rodné meno – priezvisko, rodinný úzus), napr.:

antroponymá *French* [frenč / frenš], *Gallagher* [geleher / gelecher / geleger], *Gillian* [džilien / gilien], *Haward* [havárd / hejvord], *Gifford* [džiford / giford], *McCaffrey* [mekafri / mekefri], *McCaughy* [mekachi / mekahi / mekoči], *McClure* [meklúr / meklór], *McLean* [meklín / meklejn], *McGrath* [megrát / megret], *McIvor* [mekívor / mekajvor], *Monroe* [monrou / manrou], *Murray* [mari / meri], *Rouse* [raus / rús], *Shane* [šejn / šán / šón], *Udolpho* [(j)udolfo]; **toponymá** *Broughton* [brauton] (v Northamptonshire) / [bróton] (inde v Anglicku), *Gillingham* [džiling(h)em] (Kent) / [giling(h)em] (Dorset, Norfolk), *Leigh* [lej] (Essex) / [lí] (Lancaster), *Wyndham* [vimond(h)em] (Norfolk) / [vajmon(d)em] (Leicestershire).

2.5 Internacionálnosť onymie

Ak berieme do úvahy vlastné mená, je to forma, ktorá svojím spôsobom „zblízuje“ jednotlivé jazyky, hrany protikladu *domáce* – *cudzie* sa obrusujú, napr. slovenskí občania majú pôvodom cudzojazyčné priezviská: najčastejšie maďarské, nemecké, latinské a české: *Borbély*, *Kiš*, *Juhás*, *Kramár*, *Müller*, *Rozenberg*, *Fábry*, *Figuli*, *Dvořák*, *Říha* a i. Symptomatické je, že medzi desiatimi najfrekvencovanejšími priezviskami na Slovensku je viac než polovica prevzatých z maďarčiny: *Horvát/Horváth*, *Toth/Tóth*, *Varga*, *Nad/Nagy*, *Baláz/Balász*, *Molnár* (Đurčo, 1997, s. 314). Na druhej strane práve prostredníctvom formy sa odlišujú domáce a cudzie propriá.

¹² Hlásky uvedené kurzívou sa môžu vynechať. To znamená, že ak je uvedený tvar [lɒs 'ændʒəliːz], vysloviť možno aj [lɒs 'ændʒəliːz], aj [lɒs 'ænzəliːz].

¹³ S. Ondrejovič (1985) a A. Král (2005, s. 212) odporúčajú výslovnosť [los endželis], SSJ 6 (1968, s. 280) uvádza variant [los endžilis].

¹⁴ Dávnejšie odporúčaná výslovnosť je [los endželis] (Ondrejovič, 1985).

¹⁵ O základných rozdieloch medzi oboma typmi porov. napr. Štekauer (1993, s. 21 – 24), Crystal (1995, s. 306 – 311), Peprník (1982).

¹⁶ V propriu *Hollywood* zaznamenávame dvojtvar [holivúd / halivúd].

Internacionálnosť sa bytostne dotýka aj rodných mien; najbežnejší spôsob obohacovania inventára rodných mien v spisovnej slovenčine tvorí preberanie z cudzích jazykov (Považaj, 1980; podobne aj v češtine: Knappová, 1980). Napríklad z dvadsiatich najfrekvencovanejších mužských rodných mien (Đurčo, 1997, s. 313) je päť prevzatých z latinčiny (*Martin, Pavol, Pavel, Marek, Anton*), štyri z hebrejčiny (*Ján, Jozef, Michal, Tomáš*), tri z gréčtiny (*Peter, Štefan, Juraj*) a meno *František* má latinsko-taliansky pôvod. Ostatných sedem mien má slovanský (*Milan, Miroslav, Jaroslav, Vladimír*), slovansko-hebrejský (*Ivan*), južnoslovanský (*Dušan*) a slovansko-maďarský pôvod (*Ladislav*); porov. Majtán – Považaj (1998). Pravda, pri mnohých rodných menách sa v súčasnosti cudzojazyčný pôvod už neuvedomuje; tieto lexémy sa interlingválne demotivovali.

Množstvo rodných mien má internacionálny status, v jednotlivých jazykoch sa od seba vo väčšej či menšej miere odlišujú na pravopisnej a/alebo výslovnostnej úrovni, napr. *Peter* (slov., angl.), *Petr* (čes.), *Péter* (maď.), *Pierre* (franc.), *Pietro* (tal.), *Pedro* (špan.), *Piotr* (rus., poľ.), *Petar* (srb., chorv.); porov. Majtán – Považaj (1998, s. 200). Rodné meno s grafickou podobou rovnakou v angličtine aj v slovenčine možno vysloviť podľa anglického aj slovenského „vzoru“, čím dochádza k variantnosti typu *Alexander* [el'igzander / aleksander], *Abraham* [ejbrehem / abraham], *Adam* [adam / edem], *Adrian* [adrian / edrien], *Adela* [adela / edela], *August* [august / ógast], *Daniel* [deniel / daniel], *Darius* [derajas / darius], *Gabriel* [gebriel / gabriel], *Patricia* [petriša / patricia], *Samuel* [semjuel / samuel], *William* [viliem / viliam]. V niektorých prípadoch sa ustálila len výslovnosť vychádzajúca z angličtiny, čím sa dáva najavo neslovenskosť onymického denotátu: *Benjamin* [bendžemin], *David* [dejvid], *Michael* [majkl], *Peter* [pitr].

Náznyky diferenciácie možno pozorovať aj na rovine rodné meno – priezvisko. Medzinárodné rodné mená sa vyznačujú tendenciou vyslovovať sa po slovensky, pri homonymných priezviskách sa uplatňuje poslovenčená výslovnosť: *Martin van Buren* [martin ven bjuren], *Martin Luther King* [martin luter king] – *Steve Martin* [stív mártin], *Chris Martin* [kris mártin]; *Leopold* [leopold / liopold] – *Jordan Leopold* [džorden liopold].

2.3 Intralingválne činitele

Intralingválne činitele sú vyjadrením aktivity preberajúceho jazyka. Adaptačné procesy prebiehajúce pod taktovkou L_2 nemusia byť v súlade s fungovaním lexémy v L_1 . V slovenčine je to predovšetkým snaha o symetriu medzi grafickou a fónickou realizáciou (zo sociolingvistického hľadiska zdôrazňujeme funkciu úzu a následne normy) a rozličné prejavy vzťahov medzi jazykovými rovinami (medzirovinná interdependencia).

2.3.1 Úzus a norma v preberajúcom jazyku

Ak chceme objektívne charakterizovať fungovanie cudzojazyčných prvkov, podľa nášho názoru je potrebné klásť dôraz na úzus, teda na to, ako sa jazykový prvok ustálil v L_2 . Napríklad priezvisko bývalého amerického prezidenta *Ronalda Reagana* sa v angličtine vyslovuje [ri:ɡən] (Hais – Hodek, 1993, s. 521).¹⁷ V slovenčine sa však zaužívala výslovnosť [regan]. To isté platí aj pre výslovnosť slova *worcester* (*worcestrová/worcesterská omáčka*), ktorá sa v slovenčine ustálila v podobe [vorčester], resp. [vorcester], hoci anglická výslovnosť toponyma *Worcester* je [wɔrstə] (pozri aj Ondrejovič, 1988).¹⁸ Podobne v slovenčine vyslovujeme *Cohen* [kohen], nie *[kouin], *Andy Warhol* [endi varhol], nie *[vórhoul], *Laurel a Hardy* [laurel a hárdi], nie *[lórel a hárdi], *Chris Rea* [rea], nie *[rej], *Dallas* [dalas], nie *[deles], *Sacramento* [sakramento], nie *[sekramentou], *Idaho* [idaho], nie *[ajdehou].

Pôsobenie prirodzenosti štruktúr L_2 (vo výslovnosti je to predovšetkým tendencia k symetrii na rovine graféma – fonéma) sa prejavuje aj tak, že v L_2 sa ustáli výslovnosť značne odlišná od stavu v L_1 . To sa stalo aj pri mene *Elijah*, angl. [ɪlɪdʒə] → [ilajdža]. V češtine (a takisto aj v slovenčine) sa výslovnosť tohto mena ustálila v podobe [elijah], ktorá kopiruje ortografiu a značne sa odlišuje od anglického prototypu. Preto neprekvapuje, že keď českí fanúšikovia na filmovom festivale

¹⁷ Je však zaujímavé, že D. Jones (2003) pri mene *Ronald Reagan* uvádza výslovnosť [rɛrgən]. Inak sa priezvisko *Reagan* vyslovuje [regən] (Hais – Hodek, 1993); J. C. Wells (1990, s. 585) zachytáva iba podobu [rɛrgən].

¹⁸ Výslovnosť [wustr/wuster] sa odporúča aj v *Pravidlách slovenskej výslovnosti* (Král', 1988); S. Ondrejovič (1988) túto podobu považuje za nenáležitú.

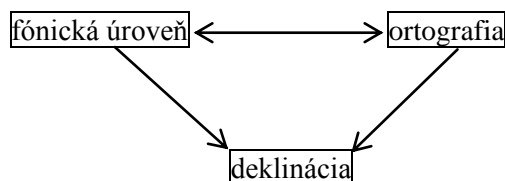
v Karlových Varoch kričali na známeho herca Elijaha Wooda po česky [elijah], anglický predstaviteľ hobbita Bilba vo veľkofilme Pán prsteňov vôbec netušil, že obdivovatelia skandujú jeho meno.

Je známe, že vzťah úzu, normy a systému je asymetrický (pozri pozn. 102), nie všetko, čo je v úze, musí byť systémové, a naopak, nie všetko, čo je v systéme, nájdeme v úze. Toto konštatovanie plne platí aj pre adaptáciu vlastných mien. Adaptačný proces nemusí byť vo všetkých prípadoch „stopercentne“ systémový a v L_2 sa môžu ustáliť a byť komunikačne efektívne aj nie celkom integrované javy. Pri lexémach anglofónnej proveniencie sa možno stretnúť s takouto „neúplnou“ adaptáciou napríklad vo fonotaktickom ustrojení na konci slova: typy *Baker* [bejkr], *Peter* [pítr], *Bacon* [bejkən / bejkn], *Eagle* [ígl]. Slabičné [r] a [l] sa v slovenčine systémovo vyskytujú len v interkonsonantickom postavení (s výnimkou fonotaktiky periférnych lexikálnych jednotiek – prevzatých apelatív, citosloviec a vlastných mien). V uvedených príkladoch sa nachádzajú na konci slov so zachovaním slabikotvornej funkcie; v type *Bacon* tvorí sonórne jadro slabičné [n], resp. neurčitá hláska [ə]. Pripomíname však, že nejde o hromadný jav: *Bacon* [bejkən], ale *Brighton* [brajton], *Nixon* [níkson], *Edison* [edison / edizon]. Tieto výnimky sa ustálili natoľko, že nespôsobujú komunikačné šumy a možno ich pokladať za bezpríznačné. Preto výslovnosť *Cable* [kejbel], *Eagle* [ígel], *Newcastle* [ňúkasel], *Little Rock* [litel rok], ktorú navrhuje J. Lenhardt (1982a, s. 168), pokladáme za vykonštruovanú bez opory v úze slovenčiny.

Predchádzajúce poznámky azda dostatočne potvrdzujú tézu, že „proces zdomácnovania cudzích vlastných mien v slovenčine nie je mechanický a priamočiary a že niekedy trvá istý čas, kým sa vžije jediná výslovnostná forma, ktorú používatelia jazyka prijmú ako záväznú“ (Ondrejovič, 1985, s. 57). Niekedy sa však jeden tvar jednoducho neustáli, pričom aj pri existencii viacerých variantov nemusí byť komunikácia zásadne ohrozená. Opakujeme: z tohto dôvodu je podľa nášho názoru adekvátne charakterizovať situáciu anglických proprií v slovenčine ako dynamicky stabilnú a stabilne dynamickú.

2.3.2 Interdependencia jazykových subsystémov

Jazykové roviny (čiastkové jazykové systémy) sú navzájom pospájané a zmena v jednom čiastkovom systéme môže spôsobiť zmenu v inom čiastkovom systéme. Tento fakt sa prejavuje aj v adaptačnom procese prevzatých lexém. V ďalšom výklade sa zameriame na prepojenie fónickej, morfolologickej a ortografickej úrovne, ktoré možno znázorniť takto:

a) Výslovnosť a ortografia

V spisovnej a štandardnej variete národného jazyka (diferencovane aj v ostatných varietách) sa jazykové jednotky zhmotňujú v akusticko-auditívnom alebo opticko-vizuálnom komunikačnom kanáli. V apelatívnom adaptačnom procese sa vzťah výslovnosti a pravopisu prejavuje obojstranne: a) **výslovnosť** → **pravopis**: *weekend* [víkend] → *vikend*, *jam* [džem] → *džem*, *juice* [džús] → *džús*, *walkman* [volkmen] → *volkmen*, *tiebreak* [tajbrejk] → *tajbrejk*, *software* [softvér] → *softvér*; b) **pravopis** → **výslovnosť**: *hockey* angl. [hɔki] → slov. [hokej] *hokej*, *basketball* angl. [bɑːskɪtbɔːl] → [basketbal] *basketbal*. Vzťahy a) a b) sa môžu realizovať súčasne: *football* [fʊtbɔːl] → *futbal* (prvá časť *fut-* sa ustálila na základe výslovnosti a výslovnosť druhej časti [-bal] sa ustálila na základe pravopisu).

V cudzej onymii je vplyv výslovnosti na pravopis značne obmedzený, pravopis proprií sa okrem špecifických prípadov ortografických exoným nemení. Opačný vzťah *pravopis* → *výslovnosť* však zohráva v adaptácii dôležitú úlohu. Slovenský komunikant má tendenciu uplatňovať prirodzené zákonitosti svojho materinského jazyka a aplikovať ich aj na cudzojazyčné jednotky. Pokiaľ ide o výslovnosť, jazykové vedomie Slováka je „vymodelované“ podľa princípu **vyslovuj tak, ako vidíš napísané**. Táto zákonitosť sa pri cudzích menách prejavuje tak, že v poslovenčenej výslovnosti sa

utvárajú varianty, ktoré sa viac približujú k pravopisnej podobe: napr. *Thompson*: skôr [tompson] než [tomson], *David Beckham* skôr [beghem] než [bekem]; *Dempsey*: [dempsi], nie *[demsí], *Simpson*: skôr [simpson] než [simson]; názov populárneho kresleného seriálu pre dospelých *Simpsonovci* sa vyslovuje [simpsonovci]; *Dallas* [dalas], nie *[deles]; *Atlanta* [atlanta], nie *[etlenta]; *Kansas* [kansas], nie *[kenzes]; *Minnesota* [minesota], nie *[minisouta], *Washington* [vošinkton], nie *[uošintn].

Vo veľkej skupine vlastných mien evidujeme dvojtvary, z ktorých jeden variant možno zaradiť do kategórie poslovenčenej výslovnosti (hlásky východiskového jazyka sa nahrádzajú hláskami preberajúceho jazyka). V druhom variante sa v rozlične naliehavej forme ohlása tlak ortografie: *Alec* [alek / elik], *Anderson* [enderson / anderson], *Angelina* [andželina / endželina], *Axel* [eksl / aks(e)l], *Bartlett* [bártlet / bártlit], *Benet* [benet / benit], *Braham* [brejem / brehem], *Brahan* [brón / brehen], *Graham* [grehem / grejem], *Halifax* [halifaks / helifeks], *Jonathan* [džoneten / džonatan], *Leofric* [liofrik / leofrik], *Linus* [lajnus / linus], *Naomi* [naomi / nejomi], *Polk* [polk / pouk], *Theobald* [tiobold / teobold]; *Wright* [(v)rajt], *Buckingham* [baking(h)em], *Greenwich* [grin(v)ič], *Woolwich* [vúl(v)ič].

b) Výslovnosť a deklinácia, ortografia a deklinácia

Deklinačnú variantnosť spôsobuje vzájomné prepojenie niekoľkých skutočností, ktoré vyplývajú zo špecifiky výrazovej stavby anglických proprií:

- **typ Raleigh** [róli]: výslovnosť → deklinačný typ *Johnny*, ortografia → deklinačný typ *John*;
- **typ Chelsea** [čelzi]: ortografia → deklinačný typ *idea/Andrea*, výslovnosť → *nesklonnosť*;
- **typ Stallone**: poslovenčená výslovnosť [steloun] → deklinačný typ *John*; ortografiou podmienená slovenská výslovnosť [stalone] → deklinačný typ *Johnny*;
- **typ Capote**: [kepout] → deklinačný typ *John*; [kepouti] → deklinačný typ *Johnny*.

Ortografia ovplyvňuje deklináciu aj nežiaducim spôsobom, čo vedie k vzniku nefunkčných odchýlok od normy: napr. propriá zakončené na nemé -e skloňované podľa typu *Johnny*, hoci zaužívané a normované je skloňovanie podľa typu *John*: cez *Richarda Gereho*, *neverím ani Caycemu*, *na čele s Georgem McPheem*, *prípád Mikeho Tysona*; normované podoby: *Gerea/Gera* [gíra], *Cayceovi* [kejsovi], *Georgem* [džordžom / džórdžom], *Mikea/Mika* [majka].

2.4 Extralingválne činitele

2.4.1 Frekvencia propria a známosť onymického objektu

Na frekvenciu a veľkosť „kanálu“, ktorým do L_2 prúdia propriá z L_1 , vplyva intenzita kultúrnych kontaktov $L_1 - L_2$ (Zeman, 2005b, s. 156).¹⁹ Potreba použiť cudzie proprium v L_2 sa viaže na aktivity jeho nositeľa. Citovaný J. Zeman vo vzťahu k češtine ako preberajúcemu jazyku rozlišuje tri stupne aktivít, o ktorých masmédiá informujú:

(1) Aktivity, ktoré sa neviažu na kultúrny kontext L_2 : proprium je použité len raz (autor uvádza napr. správu o juhoafrickej parašutistke, ktorá prežila voľný pád z výšky 4000 metrov bez otvorenia padáku) alebo niekoľkokrát v krátkom časovom úseku, napr. *Tom Lynn* (asistent trénera klubu NHL Minnesota Wild; meno sa objavilo v krátkej správe o zdravotnom stave slovenského hokejistu M. Gáboríka).

(2) Aktivity onymických objektov a propriá sa sčasti začleňujú do kultúrneho kontextu L_2 , zostávajú v ňom dlhšie časové obdobie. Keď sa začne spojivo s kontextom L_2 oslabovať, propriá sa spravidla z komunikátov vytrácajú (napr. mená autorov bestsellerov, známych spevákov, hercov, celebrit, názvy firiem): *Hugh Grant*, *Venus Williamsová*, *Orange*, *Carolina Hurricanes*.

(3) Propriá sa stávajú trvalou súčasťou kultúrneho kontextu L_2 , napr. *James Joyce*, *Samuel Beckett*, *Alexander Dumas*, *Elvis Presley*, *George Orwell*, *Washington*, *New York*, *The Beatles*, *Rolling Stones* a i.

K poznámkam J. Zemana sa žiada doplniť, že medzi uvedenými tromi skupinami existujú plynulé prechody a nie vždy sa prezentujú súhlasné odpovede na otázku, aké aktivity, aké hodnoty a akých

¹⁹ Namiesto kultúrnych by sme uvažovali širšie o spoločenských, resp. socio-komunikačných kontaktoch (politických, športových, kultúrnych a i.).

nositeľov možno pokladať (resp. bude možné pokladať) za trvalú súčasť socio-komunikačného kontextu L_2 .

Medzi frekvenciou propria a známosťou onymického objektu platí priama úmera: čím je človek známejší, slávnejší, tým je jeho meno v komunikátoch frekventovanejšie a potenciálne ľahšie identifikovateľné. Frekventované propria majú tendenciu vyznačovať sa menšou mierou variantnosti než menej frekventované jednotky, a to často bez ohľadu na zložitosť ich formálnej výstavby: *Britney Spears(ová)* [britni spírsová], *Condoleeza Rice(ová)* [kondolíza rajsová], *Tony Blair* [toni blér], *Pierce Brosnan* [pírs brosnen], *Paul Anka* [pól anka], atď.

2.4.2 Temporalita

Čím dlhšie sa meno v preberajúcom jazyku nachádza, tým má väčšiu šancu na ustálenie jednej výslovnostnej podoby. J. Zeman (Kučera – Zeman, 1998, s. 8 – 9) rozlišuje *stále* a *sezónne* mená. Stále mená sa zo súčasného pohľadu objavujú v masmédiách a inde už desaťročia (napr. *Shelley*, *Presley*); sezónne mená sa objavujú na krátky čas a potom upadnú do zabudnutia. Ďalej citovaný J. Zeman uvádza (1998, s. 16), že pri stálych menách je častejšia česká výslovnosť: *Robert Browning* [robert braunynk], a pri sezónnych menách počesťená forma: *Robert Dole* [roubrt doul]. Cudzí onymia (najmä antroponymia a chrématonymia) sa vyznačuje veľkou fluktuáciou sezónnych mien, ktorých výrazová stránka sa nestihne uzualizovať a transponovať do normy.

2.4.3 Pragmatické okolnosti

Medzi pragmatické okolnosti zaraďujeme rozlične motivované subjektívne postoje komunikantov voči cudzojazyčnej onymii. Prejavy týchto postojov sú rôznorodé, napr.:

- Neprechyľovanie ženského priezviska *Goldie Hawn* [goldi houn] z dôvodu nežiaducej homofónie s vulgárnym slovenským adjektívnym derivátom.

- Používanie citátovej výslovnosti ako prostriedku na vyjadrenie znalosti cudzieho jazyka (funkčnosť a vhodnosť takéhoto komunikačného prístupu je potrebné posudzovať diferencovane).

- Striktný príkaz vedenia jedného súkromného slovenského rádia neprechyľovať cudzie ženské priezviská.

- Neskloňovanie chrématónym (najmä v reklamno-propagačných komunikátoch), ktorých formálna výstavba skloňovanie umožňuje: v *spolupráci so Samsung* uvádzame najnovšiu externú DVD vypalovačku; mexické týždne v *kika*; práca v *IKEA*, Prihláste sa do *IKEA* už dnes! Skôr ako sa vyberiete do *IKEA*, nakupovanie v *IKEA*;²⁰ M. Považaj (2005, s. 6) uvádza ilustračné príklady výroby od *Schwarzkopf*, kúpte v *Billa*, v exemplifikácii by bolo možné pokračovať. Nazdávame sa, že neohýbanie chrématónym, ktoré porušuje morfológické normy spisovnej slovenčiny, je zámerný marketingový ťah, pramení zo snahy majiteľov firiem ponechať názov v základnom tvare a posilniť tak identifikačnú schopnosť propria. Navyše, do hry vstupujú aj pragma-onomastické okolnosti. M. Imrichová (2002, s. 17) vyčleňuje okrem klasických onymických funkcií aj osobitné funkcie logoným (obchodných a firemných názvov) – reklamnú, psychologickú a estetickú funkciu (zovšeobecňujúco by sme mohli uvažovať o pragmatickej funkcii). Cieľom logoným je upútať pozornosť, zaujať potenciálneho zákazníka – deje sa tak aj prostredníctvom formálnej a významovej výstavby logonymického znaku; autorka spomína také postupy, ako napr. hlásková stavba, formálna úprava grafém, dĺžka slova, rytmus, jazyková hra, zapojenie rozličných kódov a pod. (Imrichová, 2002, s. 17).

V takejto súvislosti, so zreteľom na pragmatické okolnosti komunikačného procesu, neskloňovanie a ortografické osobitosti (malé písmeno na začiatku slova: *kika*, všetky veľké písmená (iniciálové skratkové slovo): *IKEA*,²¹ veľké písmená uprostred slova: *VyVolení*, *SuperStar*), ktoré sa vymykajú z platnej kodifikácie (okrem skratky *IKEA*), nehodnotíme kategoricky negatívne, ale vnímame ich na pozadí špecifických onymicko-pragmatických funkcií chrématonymických znakov.

Nazdávame sa, že porušovanie noriem spisovnej slovenčiny je potrebné hodnotiť diferencovane. Napríklad skôr negatívne by sme hodnotili indeklinačné tendencie v typoch v *Kenvelo*, v *Tesco*, so

²⁰ Príklady sú z oficiálnych webových stránok *IKEA Slovensko* a *kika Nábytok Slovensko, s.r.o.*: <http://www.ikea.com/ms/sk_SK/local_home/Bratislava_store.html>, <www.kika.sk>.

²¹ Ingvar Kamrad Elmtaryd Agunnaryd; Ingvar Kamrad – meno zakladateľa firmy, Elm-taryd – názov farmy, na ktorej vyrastal, Agunnaryd – názov dediny, pri ktorej farma ležala; porov. <http://ifformat.hnonline.sk/index.php?p=j00000_detail&article%5Bid%5D=22567155>.

Samsung, keďže v bežnej komunikácii sa tieto názvy pravidelne skloňujú bez ohrozenia identifikačnej funkcie propria. Bežní komunikanti používajú cudzie jazykové jednotky tak, že uplatňujú svoje prirodzené jazykové vedomie: porov. vety typu *V piatok pôjdeme do Tesca. Tento sveter som si kúpila v Kenvele. My sme mali na papanie stoličku z Ikey. Predsa v nedeľu kvôli strúhanke nepoletíš do Billy.* (porov. aj Považaj, 2002; Kačala, 2005).

2.4.4 Ovládanie cudzieho jazyka

Jednotlivci ovládajúci príslušný cudzí jazyk sú vo výhode. Platí to aj o angličtine, kde pravopisno-výslovnostné a výslovnostno-pravopisné transformačné modely platné pre apelatíva možno do istej miery využiť aj pri propriách. Relevantnosť ovládania cudzieho jazyka vo vzťahu k adaptácii lexém v L₂ sa však oslabuje prinajmenšom dvomi okolnosťami:

1) Aktivita L₂. Poznatky o L₁ nemožno aplikovať priamočiaro, keďže adaptácia prebieha pod egidou L₂, nie L₁ (porov. faktor úzus a norma v L₂). Niektorí filológovia tézu o aktivite L₂ a o dôležitosti úzu/normy spochybňujú. Za všetky uvedieme aspoň dva príklady.

(a) Vo viacerých textoch orientalistu I. Rumánka (1996a, 1996b, 2002) sa kritizuje formálna stránka lexikálnych jednotiek, prevzatých z niektorých východoázijských jazykov. Autor takmer apodikticky uplatňuje tézu „v L₁ je to tak a tak“ a navrhuje pre slovenčinu napríklad podoby *sake, mikado, džúdó, Buddha, tófu, Tókjó, Ósaka* a i. namiesto kodifikovaných a komunikačne vyhovujúcich podôb *saké, mikádo, džudo, Budha, tofu, Tokio, Osaka*.

(b) V prvých dvoch zväzkoch Encyclopaedie Beliany (1999, 2001) sa autori snažili skombinovať dve de facto inkompatibilné požiadavky: a) pri zaznačovaní výslovnosti použiť len znaky slovenskej abecedy; b) uvádzať pôvodnú výslovnostnú podobu. Bazírovaním na výslovnosti východiskového jazyka sa v Encyclopaedii Beliane objavili neživé podoby bez opory úzu a normy v slovenčine: *Adams* [edms] namiesto zaužívaného [edems], *Adelaide* [edelajd] namiesto [edelej], *Anaheim* [ejnehejm] namiesto [enehejm], *Arthur* [ásr] namiesto [ártur] (ide o meno amerického prezidenta Chestera Alana Arthura), *Atlanta* [etlenta] namiesto [atlanta], *Balfour* [belfe] namiesto [belfór/belfúr], *Baldwin* [bólduin] namiesto [boldvin], *Beard* [bied] namiesto [bírd], *Becker* [beke] namiesto [beker]²², *Beckford* [bekfed] namiesto [bekford], *Berger* [bég] namiesto [berger/berdžer], *Black Orpheus* [blek ofus] namiesto [blek orfeus], *Colorado* [kolerádou] namiesto [kolorádo/kolorédo], *Columbus* [kolambes] namiesto [kolumbus], *Connecticut* [kenetyket] namiesto [konektikat], *Dallas* [deles] namiesto [dalas].

Na rozdiel od uvedených prístupov sa nazdávame, že lingvistami niekedy spochybňovanú tézu o aktivite preberajúceho jazyka jazyková prax potvrdzuje ako opodstatnenú. Je pritom vhodné prihliadať aj na špecifickosť komunikačnej sféry, v ktorej prevzaté prvky fungujú (napr. rozdiely medzi odborným písaným a spontánnym hovorovým komunikátom). V odborných komunikátoch je napr. podoba *Buddha* s dvomi -dd- adekvátna, ale v bežných textoch, napr. v masmédiách, sa takéto pravopis pokladá za príznakový a nefunkčný.

2) Špecifiká onymie. Charakter propria a jednotlivých propriálnych podsystémov (antroponymá, toponymá, chrématonymá) sa vyznačuje osobitosťami, ktoré sa prejavujú rozličným spôsobom, napríklad (Kučera – Zeman, 1998, s. 8, 11):

(a) homografia na rovine apelatívum – proprium: *home* [həʊm] – *Home* [hju:m];

(b) homografia u jednotlivých nositeľov mena, ktorá môže mať svoj pôvod v rodových zvyklostiach: *Raleigh* – [rɑ:li], [rɔ:li] (*sir Walter Raleigh*), [ræli] (značka bicyklov podľa antroponyma); *Ralph* – [rælf], [reɪf], [rɑ:f], [rɑ:lf];

(c) homografia na rovine rodné meno – priezvisko: *Gill* [dʒɪl] – [gɪl];

(d) homografia na rovine toponymum – antroponymum: *Beaconsfield* [bekənzfi:ld] – *Beaconsfield* [bi:kənzfi:ld];

(e) homografia na rovine regionálne viazaných variantov angličtiny: *Seymour* [si:mɔ:]_{BRIT} – [seɪmɔ:]_{ŠKÓT};

(f) interlingválna homografia: *Bernstein* [bɜ:nstaɪn]_{BRIT}, [bɜ:nsti:n]_{AMER}, [bernštajn]_{NEM}, [bernstén]_{FRA};

²² Výslovnosť [beke] sa uvádza pri menách *Gary Stanley Becker* (amer. ekonóm) a *Jacques Becker* (fr. režisér); výslovnosť [beker] sa uvádza pri menách *Boris Becker* (nem. tenista), *Jurek Becker* (nem. spisovateľ), *Jürgen Becker* (nem. spisovateľ) a výslovnosť [bekr] sa uvádza pri mene *Knuth Becker* (dán. spisovateľ) (Encyclopaedia Beliana, 1. zv., 1999, s. 672).

(g) homofónia u jednotlivých nositeľov mien: [pi:l] – *Peel, Peill, Peile*.

V týchto prípadoch nestačí poznanie jazyka v jeho apelatívnej zložke. Do popredia sa dostáva *onymická kompetencia*, zahrnujúca presupozičnú a referenčnú identifikáciu, ktoré sú bezprostredne naviazané na výrazovú stránku propria (o termínoch presupozičná a referenčná identifikácia porov. Blanár, 1996, s. 156 n.).²³

2.5 Interakcia činiteľov

Považujeme za dôležité zdôrazniť, že faktory, ktoré sme viac-menej enumeratívnym spôsobom vymenovali (aj keď s viacerými krížovými odkazmi) pôsobia v synergetickej interakcii a pri každej lexéme sa prejavujú špecifickým spôsobom. Za *spiritus movens* diania v onymickom priestore (a teda aj v procese adaptácie cudzích proprii) možno pokladať identifikačný faktor; ten sa však v konkrétnej realizácii uplatňuje vždy v nadväznosti na ostatné činitele, ktorých pôsobenie môže identifikáciu propria uľahčiť, ale aj sťažiť; porov. nasledujúcu tabuľku:

vlastnosti podporujúce ustálenosť výrazovej stránky propria	vlastnosti, ktoré stoja za varírovaním výrazovej stránky propria
formálna jednoduchosť	formálna komplikovanosť
jedno- až dvojslabičnosť	troj- a viacslabičnosť
fonotaktická prirodzenosť	fonotaktická exkluzívnosť
symetrický vzťah fonéma – graféma implikujúci deklinačnú jednoznačnosť	asymetrický vzťah fonéma – graféma s dosahom na kolísanie v deklinácii
priame prevzatie	sprostredkované prevzatie
nevariantnosť v L ₁	variantnosť v L ₁
veľká frekvencia onymického znaku	malá frekvencia onymického znaku
známosť onymického objektu	onymický objekt je málo známy
onymický znak funguje v L ₂ dlhú dobu	onymický znak funguje v L ₂ krátku dobu

Uvedené okolnosti, ktoré sme vo všeobecnej rovine zámerne predstavili v protikladoch, sa v konkrétnej realizácii navzájom rozličným spôsobom miešajú, ovplyvňujú – výsledný efekt je produktom synergetickej interakcie týchto činiteľov.

Príklady:

Bet [bet], **Bobby** [bobi]

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + symetrický vzťah graféma – fonéma, jednoduchá fonotaktická štruktúra (striedanie CV)

Peter [pítr], **John** [džon]

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + veľká frekvencia, čím sa neutralizuje mierna asymetria vo vzťahu graféma – fonéma; ustálená je aj odchýlka od fonotaktických pravidiel slovenčiny (slabičné [r]) na absolútnom konci slova)

Lea [lí / lea], **Andrea** [andrea / endria], **Felix** [feliks / filiks]

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + internacionálnosť rodného mena spôsobuje konkurenciu dvoch výslovnostných podôb: poslovenčenej [emelia, lí, endria] a slovenskej [amália, lea, andrea]

George [džordž / džórdž], **Charles** [čarls / čárls]

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + veľká frekvencia + interlingválna proxemika (odlišný status kvantity v angličtine a v slovenčine) + interdependencia jazykových subsystémov (vplyv ortografie na varianty bez kvantity)

WILLIAM SHAKESPEARE [viliem šejkspír]

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + veľká frekvencia + známosť onymického objektu; uvedené faktory dominujú nad pomerne zložitým vzťahom medzi výslovnosťou a ortografiou (11 grafém – 7 foném): **Sh-** [š], **-a-** [ej], **-ke-** [k], **-s-** [s], **-p-** [p], **-ea-** [í], **-re** [r]

MARIAH CAREY(OVÁ): prechýlené/neprechýlené ženské priezvisko

²³ Špecificky onymický činiteľ sa v slovenčine prejavuje napríklad v (ne)realizácii zánikovej alternácie v skloňovaní a v slovotvorbe podľa rodinného úzu: *Michálek, Michálka/Micháleka – Micháľková/Micháľeková*.

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + interdependencia jazykových subsystémov (tlak morfolologickej roviny na prechýľovanie) + frekvencia + známosť onymického objektu; pragmatický činiteľ: úzus v jednotlivých typoch masmédií
- obidve podoby sú z hľadiska identifikácie rovnocenné, podľa úzu nemožno preferovať jednu formu na úkor druhej, v prospech prechýľovania svedčí systémový tlak slovenčiny: morfológická rovina si vyžaduje také zakončenie, aby lexému bolo možné ohýbať (-ová funguje ako flektivizačný formant)

SUZI QUATRO: neprechýlené ženské priezvisko

- identifikačný faktor + úzus v L₂ + známosť onymického objektu
- všetky faktory podporujú neprechýlenú podobu; prechýlená podoba *Quatrová* by znamenala potenciálne oslabenie suverénnej a jednoznačnej identifikácie a nerešpektovanie úzu

Literatúra:

BARTMIŃSKA, Izabela – BARTMIŃSKI, Jerzy: *Nazwiska obce w języku polskim*. 1. vyd. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1978. 212 s.

BLANÁR, Vincent: *Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.)* Bratislava: Veda 1996. 250 s.

BOSÁK, Ján: Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských jazykovedcov a slavistov (1986 – 1995). Bratislava: Veda 1998. 728 s. – In: *Jazykovedný časopis*, 1999, roč. 50, č. 1, s. 50 – 52.

CRYSTAL, David: *The Cambridge Encyclopedia of English Language*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press 1995. 490 s.

ĎURČO, Peter: Počítačové spracovanie vlastných mien na Slovensku. In: *Sociolinguistica Slovaca*. 3. *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 312 – 325.

ENCYCLOPAEDIA BELIANA: Slovenská všeobecná encyklopédia v dvanástich zväzkoch. Vedúca projektu: Anna Prociková. 1. zväzok: A – Belk. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV – Veda, vydavateľstvo SAV, 1999, s. 226.

HAIŠ, Karel – HODEK, Břetislav. 1993. Osobní jména. Personal Names. In: *Velký anglicko-český slovník*. IV. T – Z. Praha: Academia 1993, s. 489 – 535.

HORECKÝ, Ján: Dynamickosť a dynamika v jazyku. In: *Studia Academica Slovaca*. 17. Red. J. Mistrík. Bratislava: Alfa 1988, 189 – 199.

IMRICHOVÁ, Mária: *Logonymá v systéme slovenčiny*. Prešov: PU v Prešove, FHPV 2002. 142 s.

JONES, Daniel: *English pronouncing Dictionary*. Eds. P. Roane, J. Hartman, J. Setter. Cambridge University Press 2003.

KAČALA, Ján: Sú prípady, keď k ženským priezviskám nedávame príponu -ová? In: Pisárčiková a kol.: *Jazyková poradňa odpovedá*. Bratislava: SPN 1988, s. 187.

KAČALA, Ján: Skloňovanie firemných názvov. In: *Kultúra slova*, 2005, roč. 39, č. 3, s. 189.

KNAPPOVÁ, Miloslava: K spoločenskému fungovaniu oficiálnych podob rodných jmen. In: *Spoločenské fungovanie vlatných mien. VII. slovenská onomastická konferencia*. Zemplínska Šírava 20. – 24. septembra 1976. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava 1980, s. 287 – 291.

KRÁL, Ábel: *Pravidlá slovenskej výslovnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo¹1984; ²1988; ³1996.

KRÁL, Ábel: *Pravidlá slovenskej výslovnosti. (Systematika a výslovnostný slovník.)* Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2005. 423 s.

KUČERA, Jiří – ZEMAN, Jiří: *Výslovnost a skloňování cizích osobních jmen v češtině. Anglická osobní jména*. Hradec Králové: Gaudeamus 1998. 141 s.

MAJTÁN, Milan – POVAŽAJ, Matej: *Vyberte si meno pre svoje dieťa*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo ART AREA 1998. 344 s.

OLOŠTIAK, Martin: O prechýľovaní cudzích priezvisk v slovenčine. In: *Slovenská reč*, 2001, roč. 66, č. 5, s. 298 – 308.

OLOŠTIAK, Martin: O interlingválnej proxemike (príspevok k poznaniu medzijazykových súvislostí). In: *5. medzinárodná konferencia o komunikácii. Súčasná jazyková komunikácia*

v *interdisciplinárnych súvislostiach*. Banská Bystrica 3. – 4. september 2003. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied 2004, s. 131 – 142.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Ako vyslovovať názov mesta *Los Angeles*. In: *Kultúra slova*, 1985, roč. 19, č. 2, s. 56 – 57.

ONDREJOVIČ, Slavomír: O niektorých problémoch slovenskej ortoepie. In: *Slovenská reč*, 1988, roč. 53, č. 2, s. 100 – 108.

PEPRNÍK, Jaroslav: *Slovník amerikanismů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1982. 616 s.

POVAŽAJ, Matej: Vznik nových úradných podôb mien. In: *Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia*. Zemplínska Šírava 20. – 24. septembra 1976. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1980, s. 293 – 297.

POVAŽAJ, Matej: Tesco – ísť do Tesca, nakupovať v Tescu. In: *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 2, s. 107 – 108.

POVAŽAJ, Matej: Rok Ľudovíta Štúra, jazyková kultúra a kultúra reči. In: *Kultúra slova*, 2005, roč. 39, č. 1, s. 3 – 6.

[PSP] = PRAVIDLÁ SLOVENSKEHO PRAVOPISU. 3., uprav. a dopl. vyd. Bratislava: Veda 2000.

RUMÁNEK, Ivan (1996a): Pravopis a používanie ázijských slov v slovenčine. In: *Slovenská reč*, 1996, roč. 61, č. 1, s. 23 – 29.

RUMÁNEK, Ivan (1996b): Pravopis a používanie ázijských slov v slovenčine. II. In: *Slovenská reč*, 1996, roč. 61, č. 3, s. 142 – 152.

RUMÁNEK, Ivan R. V.: Adaptácia mien – japončina, sanskrt a jazyky juhovýchodnej Ázie. In: *Problémy adaptácie cudzích mien v slovenčine*. Ed. Ľ. Králik. Bratislava: Veda, 2002, s. 146 – 152.

SABOL, Ján: *Prozodická sústava slovenčiny*. Bratislava: Metodicko-výskum-ný kabinet Československého rozhlasu 1977. 97 s.

SABOL, Ján: Zvukové ustrojenie vlastného mena a jeho komunikačné súvislosti. In: *Spoločenské fungovanie vlastných mien. VII. slovenská onomastická konferencia*. Zemplínska Šírava 20. – 24. septembra 1976. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1980, s. 35 – 40.

[SSJ 6] = SLOVNÍK SLOVENSKEHO JAZYKA. 6. diel. Doplnky a dodatky. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1968. 336 s.

SOKOLOVÁ, Miloslava: Morfológická stránka vlastného mena. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*. Prešov 25. – 26. októbra 1995. Zborník referátov. Zost. M. Majtán a F. Ruščák. Prešov: PF UPJŠ Prešov a JÚLŠ Bratislava 1996, s. 22 – 33.

ŠTEKAUER, Pavol: *Essentials of English Linguistics*. Prešov: Slovacontact 1993. 145 s.

WELLS, John Christopher: *Longman Pronunciation Dictionary*. 1. vyd. North Yorkshire: Longman Group 1990. 802 s.